FELICI OMINE!

MEDICAM
DE
LACTE HU-
MANO
DISQUISITIONEM,

Indultu Ampliss. Facult. Medicæ,

PRÆSIDE

VIRO Excellentiss. Ampliss. Experientissimoque

DN. CHRISTIANO Langen/

PHIL. ET MED. D. FAC. HUJUSD.

ADSESS. ANATOM. ET CHIRURG. P. P.

PRÆCELEBERRIMO,

DN. Præceptore atq; Fautore summoperè devenerando,

Propridie Calendas Majas,

H. L. Q. C.

Examini sistit publicè

FRIDERICUS ORELOB/

OLSNA-SILESIUS, Medicinæ Consecraneus,

AUT. & RESP.

LIPSIÆ,

ANNO M DC LII.

29

PROLOGUS.

Ontes è latente suo sinu prosilientes nonnunquam, nonnunquam & deficientes rursum, quisquis invisere discupis; quid ad lacum aliquem Vadimonis, Bassanello oppido vicinum, (singulari hac proprietate famosum, attestante id Casp. Bartholino *l. 1. d. Aq. c. 14.*) *tædioso protinùs itinere & meticuloso pede tendere opus habes? Quin potius in te ipsum penitra, ô homo, qui accuratissimum totius universi compendium tecum circumgestas; hilari gressu accede hoc nostrum pervestigandi studium negotiumque, & fateberis ipse, naturam non absimile miraculum tuo corpori indidisse. Scilicet, mammas mulierum, quæ* Gellianâ, *l. 12. N. Att. c. 1. h. e. elegantissimâ linguâ,* fontes corporis sanctissimi, & humani generis educatores blandissimi, *jure ac meritò audiunt, lacteis non semper redundare liquoribus, nec iisdem quoque carere semper, quis mortalium est, quem fugiat? Nobis structuram illarum non tam mirari hîc, quàm rimari aliquantillum in animum nunc est, quò mox in ipsam de* Lacte, *quod perficiunt, custodiuntque disquisitionem liberius diffundamur. Absolvunt verò illas, præter partes totum corpus communi officio tegentes,* cuticulam *nempe* cutem, pinguedinem & membranam, *quæ ad nutricularum harum cordi vicinarum, & thoraci bellè superadditarum substantiam faciunt,* (1.) Vasa varia: venæ & arteriæ, *quæ alimentarium mammis sanguinem advehunt; (cum quibus, conveniant an discordent tubuli lactiferi in papillam desinentes, oculatiores dispi-*

cere jubet Th. Bartholinus *l. 2. Anat. Ref. c. 1.* nervi *item, qui sensum; & quos his addimus,* ramuli ex vase lacteo thoracico oriundi, *qui lactis materiam ferunt:* (2.) Corpora glandulosa, *albicantia, tenuibusque vasorum interstincta plexibus, & solo sexui fœmineo (uti omnes ferè Anatomicorum filii contestantur) juxta cum tubulis sacrata peculiariter, quæ allatam lactis materiam, concessâ sibi propriâ virtute, γαλακτοποιητικῇ elaborant:* (3.) Papilla *denique bacciformis, rubricans, foraminulenta, & areolâ coronata, quæ lac jam elaboratum infanti sugenti oppidò concedit. Atque harum una utrinque secundum naturæ leges concernitur formata, quamvis* Hollerius *duplicem in alterutra, alius neutram in utraque mamma observarit. Binas etiam natura, sui juris cum est, mammas in fœmellis efformat, impedita verò ex necessitate materiæ quandoque tres, immò & ipsas quatuor in unâ muliere conficere potest, cujus rei testes oculatos laudo* Walæum & Cabrolium *Obs. 7. Eæ autem optimæ aliàs notæ censentur mammæ, quæ proportione debitâ corporis magnitudini respondent, & mediocriter crassæ, duriusculæ & prominulæ existunt; non verò, quæ parvitate nimia mammillas virorum vix æquant, nec etiam, quæ grandes nimis dependent, quibus vetus etiam invisum est illud proverbium:* Non annosa, non mammosa, non bibosa, non probrosa. *Scaliger Ex. 159. S. 2. enim, ille subtilitatis autor, virginem sibi visam scribit, quarum mammæ brachiorum latera, adeoque ipsam superiorem abdominis partem occuparunt. Et* historiæ Orientalis Geographi *referunt, Arnabonis Insulam mulieres alere mammis adeò longis, ut post terga etiam reflectere eas possint. Usum tandem & situm earundem quod concernit venustam thoraci, & in masculis, & in fœmellis conciliare illas pulchritudinem, nec tàm cordi præsidio positas, quàm calori cordis vicino expositas istic loci, non difficulter credimus. In mulieribus verò lactis generationi jugiter & custodiæ dicatas esse eas, nemo saniorum inficias iverit. Sed præstabit nunc in ipsum Lac humanum, missis vasculis, quibus custoditur, inquirere accuratius. Propinabo verò illud ex fonte triplici,* Anatomico *nimirum,* Pathologico, & Diætetico: *h. e. ut certus proferendorum observetur ordo, qui, juxta divinam* Scaligeri *Ex.*

1, men-

g. mentem, res divina est in natura, hancce de Lacte Humano Disquisitionem ita discriminabo, ut considerem illud primò tanquam rem naturalem *ex codice Physiologico*, dehinc tanquam rem p.n. affectam, & demum tanquam Non-naturalem. *Primum pensum pertractabo cap. I. alterum & tertium post in sequentibus cap. absoluturus. Agnosces*, Lector benivole, (*sed & ignosces, pro candore tuo*) *quod in materia hac adeò difficili, ut non immeritò ambigas, majorinè audaciâ, an viribus ad examinandam eam surrexerim, antiquorum Medicorum sententiis non subscripserim ubique cum Medicis beatioribus hoc seculo esse liceat. Magni equidem reputo semper autoritatem veterum; sed rationibus & αὐτοψίᾳ agere, ubi de corpore humano res est, non minus licitum, opinor, fuerit Medicis modernis. Tu verò, ô Archiatrorum Archiater, æterne DEUS, da benignus, ut hujus mei laboris lucrum faciam tuam gloriam, lecturorum æquitatem & studiorum meorum incrementum!*

CAPUT I. SISTENS ANATOMICAM LACTIS HUMANI CONSIDERATIONEM.

§. I.

MEditatio lactis dum in præsenti chartâ delectare nos debet, primitùs statim tunicam ejus, ut sic loqui liceat, seu *definitionem nominalem*, ut eâ probè perspectâ eo feliciùs in ipsissimam rei ipsius deducamur perceptionem, monitore *Galeno l. 1. de Diff. Puls. c. 1.* nostro, evolvimus. De *lactis* igitur NOMINE & ejusdem cunis hoc prælibamus, quod illud quidem *Martinus Lexic. Phil. p. 1348.* à Græcanicâ voce λευκὸν, sive *album*, derivatum velit: nostro tamen palato magis arrident sententiæ illorum, qui *lac* descendere putant, aut cum *Sebizio l. 3. d. Alim. Fac. c. 7.* à verbo Latino *allicio*, sive rectiùs à simplici & obsoleto *lacio*, cum vel lactis dulcedine alliciantur infantes, vel suctu alliciant &

 pro-

provocent ipsum; aut à Græco γάλα, γάλακτος, lac. Prisca etenim Latinitas *lacte in* recto ac *nominandi casu* dixit, quemadmodum id liquet ex *Plauto, Menæch Sc. ult.* & prolixiùs commonstrat ex *Charisio l. 1.* & *Prisciano l. 6.* Grammaticis, Κριτικώτατος ὁ *Taubmannus Comm. in Pl. p. m. 652.* Nec proindè rejicimus Ebræorum radices, quibus illi *à lambendo vel lingendo* lac oriundum probant. *Teutonice* hoc appellamus die Milch / & verbum conjungendum melcken / fortassean à Latino mulgere. De cætero libenter illos hic prætèrimus, quibus volupe est fictitiis sensibus nomen corrumpere, aut exinde nescio quid ad genii sui rationem detorqvere.

§. 2. Non opus porrò esset de HOMONYMIA vocabuli hujus verba facere, quandoquidem ipsa fronti dissertationis nostræ apposita inscriptio eandem in antecessum tollere sufficienter valet. Propalàm enim ex illa est, nos non acturos (1) de *lacte artificiali*, quale Hermeticorum focis est lac sulphuris, virginis &c. & quale Dogmaticorum officinis sunt lac amygdalinum, & ejus farinæ emulsiones multæ; nec (2) de *succis plantarum*, qui nudo colore lactis, seu albicante, nomen hoc ementiuntur, uti sunt lac ficulneum, lactucæ, esulæ, quæ ansam quoque suggessit versiculo huic in ore *Botanicorum* non infrequenti:

Esula lactescit, sine lacte linaria crescit.

Hinc & herbæ hujusmodi communiter lactariæ vocantur; atque *C. Celsus* omnia ea nominat lactantia, quæ succum lacteolum, aut, si mavis, lactineum emittunt. Adducimus occasione datâ & Joh. Gerh. Vossium *p. l. 3. de Vitiis Serm. c. 18.* qui, *Lactorones sunt*, inquit, *germina herbæ cujusdam, quæ à lactis abundantia sic dicuntur.* Respexisse videtur ad locum *Plinii l. 24. Hist. Nat. c. 18.* huncce: *Herbæ genus est vulgò notum & lactoris dictum, quod plenum lactis est, & degustatum vomitiones concitat.* Lactea, inquam, hæc talia in præsentiarum non attendemus, & proindè alios omnes relegamus significatus, qui fortè fortuna succurrere possent. Pernotum quippe est ex Sanctâ paginâ, per lactis vocem manifeste

festè indigitari quoque (3) *genituram seu semen*, illam probatissimi sanguinis spumam. Ita enim apud *Jobum c. 10. v. 10. Nonnè sicut lac mulsisti me, & sicut caseum &c.* Nec ignotum est Philologis, quàm pulchrè abuti possint lactis hac voculâ: *Natant verba in lacte puro*, canit venustè Luscina quædam: Ecquid appositè magis quadret in sermonis perquàm delicati formulam? ecquid convenientiùs in tenerâ & apta auribus verba, hoc est, naturali quadam pulchritudine exsurgentia? *Lactes* (4) prætereà in multitudinis numero non raro dicit eruditorum natio, ex quibus, qui novit intelligi per eas viam seu circulum mesenterii, atque tenuium intestinorum lacteum, is certè suapte sponte conjiciet, neque cum illis nobis hoc loco rem fore, nisi quo modo lactis exinde materia propullulet. Dico tandem, nec exspectandum hîc esse examen (5) *lactis animalium brutorum*, quamvis illud humano cum maximè respondeat; sed cumprimis & in specie *Lactis Hominis*, subjecti utpote Artis Medicæ nobilissimi.

§. 3. Quoad Synonymiam Medici Doctores fermè omnes *lac* vocant *sanguinem dealbatum*, sed, quàm rectè, ex seq. patebit. Latinis, si *Isidor l. 11. Orig.* fides habenda est, *succus maternus* audit; *Lucretio, l. 1. Carm. candens lacteus humor.* Non minori elegantiâ alii vocant *candidum & infantile nutrimentum, mammarum nectar*, & quæ cætera passim scriptoribus frequentantur lactis encomia.

§. 4. Expeditâ lactis onomatologiâ, pragmatologiam hujusdem, seu realem definitionem aggredimur, quam ponimus talem: *Lac humanus est humor albus & dulcis, è succulentâ chyli parte, à facultate mammarum γαλακτοποιητικῇ, adjuvante nonnihil partium vicinarum, inprimis cordis, calore, magis coctus, ut primum infantis recèns nati sit alimentum.*

§. 5. Pro GENERE militat *humor*, atque ille quidem non ex eorum, quos p. n. sæpè in corpore humano reperire est, neque ex vulgò ita dictorum alimentitiorum humorum numero; sed talis, qui partibus contentis & impetum facientibus contradistinguitur. Dicitur enim ille de

lacte

lacte essentialiter & proximè, ita tamen, ut prædicari etiam queat de rebus aliis, quæ non sunt lac. De fluiditate autem lactis certum quemlibet facit sensus visûs & tactûs.

§. 6. Salvo nunc genere nostro corruit I. sententia *Empedoclis*, cui lac *pus album* libuit appellare: quo ipso peccatur in leges bonæ definitionis, quæ perspicua sint, non homonymica, difficulterve explicabilia, necesse est. Mallem verò excusasset, quàm accusasset magnum hunc Philosophum *Aristoteles*: *l.4.d.Gen. Anim. c. 8.* antiquissimi enim Medicorum, quod benè monet *Mercurialis l. 3. d. Mor. Mul. c.1.* per corruptionem aliud nihil, atque concoctionem, quam putrefactione fieri sibi persuadebant, indigitatam voluerunt. Testem allego *Hippocratem*, seu quicunque conditor sit libri de Anatome, qui ventriculi culinam ventrem putrefactorium appellitat. Quod nec Stagyrites ignoravit: ita enim ille alibi: ὁμοίως γὰρ ὁ οἶνος ὕδωρ ἐστὶ σεσηπὸς, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι, Σαπὲν ἐν ξύλῳ ὕδωρ. Quid? quod II. ipse *Aristoteles loc. sup. cit.* & hujusdem asseclæ, *Roder à Castro l.4. de Nat. Mul. c.9. Heurnius*, citante *Nath. Highmoro l. 2. Disq. An. P. 1. c. 2.* & alii reprehendendi veniunt, quod lac per *excrementum* corporis definiant. Excrementum sanè esse non potest, quod alimentum est: minùs multò corporis, aut tertiæ concoctionis, quod per peculiaria vasa pro lactis materiâ ad mammas portatur. Si verò excrementi vitium benignitatis blanditie oblinere satagunt, nobis omnino *benignum excrementum* aliud erit nihil, quàm oppositum in apposito, & formosa deformitas. Neque virgulam censoriam effugiunt III. *Meletius, l. de Nat. Hum. Ambr. Paræus, l. d. Gen. Hom. c. 21.* multique rei Medicæ scriptores alii, in quorum monumentis hinc indè lac per *sanguinem dealbatum*, descriptum reperitur: Unde natales etiam suos derivavit olim superstitio illa Philosophorum Pythagoreorum, teste *Lev. Lemnio l.2. de Complex. c.3.* & Sacerdotum Allobrogum, referente *Cl. Hoffmanno Comm. in de Us. Part. Gal. p.m. 305.* ex *Boccaccio l.2. Geneal.* qui lactis etiam esum, non tantùm sangvinis

nis, respuebant. Verum pro sanguine immutato declarandum id minimè esse, quod sanguis propriè sic dictus nondum fuit, mox dicetur in §. 13. & 14.

§. 7. DIFFERENTIA quatuor *causas* lactis, *formalem, materialem, efficientem* & *finalem*, ordine proporro liberiùs examinandas exhibet. FORMA, pro quâ humanæ mentis à prima protoplastorum labe caligo non nisi accidentia quædam nobis concedit, per *humorem* exprimitur, id quod ex generis dilucitatione clarum jam esse opinamur. Albus debet ille esse, non lividus nimis, nec nimis splendicans; dulcis etiam, ut gratia alimento concilietur.

§. 8. Et quamvis homogeneus primo adspectu humor hic videatur, tamen ex numero eorum est, quæ *Galenus l. 5. simpl. c. 1. ἀνομοιομερῆ καὶ σύνθετα* vocat. Urina corpus heterogeneum non videtur; constat tamen aquâ, sero & contentis tàm naturalibus, quàm præternaturalibus. Parili pacto & lac diversas habet partes, quas juxta elementorum humorumque quaternionem sic enumerat *Petrus Gassendus exerc. in Fludd. Phil. p. 2. c. 16. lac*, inquit, *in suâ temperie aërem, seu sangvinem; butyrum, ignem seu choleram; serum, aquam seu pituitam; caseus terram seu melancholiam refert.* Cardanus *l. 3. d. san. tuend. c. 11.* sex & plures lactis partes statuit. Ast intentioni nostræ convenientior est usitatissima illa lactis in suas partes divisura, dum Medicinæ Doctores alias faciunt *pingues*, seu *butyrosas*, Chymicis *sulfur*; *terrestres* seu *caseosas*, his *tartarum*, & *tenues* seu *serosas*, iis ipsis *phlegma* dictas.

§. 9. Exponenda nunc est MATERIA *lactis*, quæ, qualis sit, non est adeô proclive ad expediendum. Enunciarunt hanc *Avicennas l. 3. Tr. 1. fen. 12. c. 3. Galenus l. 14. de us. part. c. 8. Aristoteles l. 4. d. Gen. An. c. 8.* & cum his universa antiquitas medica *sangvinem*, eumque *menstruum*: quem plures illorum, aut totum impurum & vitiosum exclamant, in quâ opinione sunt *Alexander l. 2. probl. 78. Fernelius l. 7. physiol. c. 7.* & alii; aut certè bene multam illius partem. Adi *Bottonum l. d. morb. m. c. 12. Mercurialem l. 3. d. m. m. c. 1.* & *Zac. Lusitanum l. 3.*

prax.hist.c.8. Traditum enim & nemine obstrepente firmiter creditum est, sanguinem, grandiore jam foetu, ab utero per venas epigastricas & mammarias, exosculantibus invicem se anastomosibus, in interiorem mammarum sedem ferri pro generatione lactis.

§. 10. Acerbè sentit de sanguine hoc menstruo *Plinius l.7.hist.nat.c.15.* scribens: *Nihil facilè reperiatur profluvio mulierum magis monstrificum: acescunt superventu musta, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus insedêre, decidunt; speculorum fulgor adspectu ipso hebetatur &c.* Sed quæ te ratio, *Plini*, docuit, tàm extremè vitiosum & malignum pronunciare sangv. menstruum? Non sanè ea, quæ nos docet, eundem esse ejusdem conditionis cum sanguine reliquo. Anne vitiosus sangvis foetui concepto in alimentum & augmentum laudatissimum cedit? Bonum jam quomodo fiat ex malo? Laudabile ex noxio?

§. 11. Neoterici experientiâ fideliùs edocti fluxiones menstruas in se & suâ naturâ consideratas totas laudabiles esse; αὐτοψίᾳ etiam certi, circulationis principia non admittere venas mammarias pro canalibus sanguinem mammis infundentibus, cum vinculo constrictæ deorsum versus intumescere illæ deprehendantur; mutatâ paulò correctiùs veterum sententiâ, statuunt; sanguinem menstruum tanquàm materiam satis bonam satisque puram à venis epigastricis arteriis subclaviis committi, & sic glandulis mammariis anastomasωv beneficio pro generando lacte immitti. Præter hunc verò materiam lactis etiam præbere vicina vasa thoracica vult *Hoffmannus l.2.inst. med. c.129.§.1.*

§. 12. Subscriberemus & nos huic sententiæ per tot secula inculpatæ, nisi dubia super hâc re ponderosissima circumspectos remorarentur. I. enim substantia sanguinis fibrosa est, lactis non item.]Ast alteratio, qua ex illorum sententiâ lac conficitur, partes sanguinis essentiales tollere non erit sufficiens. II. Puerpera magnam sangui-

nis

nis copiam effundit, nec tamen lactis aliquis advertitur defectus: quin & nutrices macilento corporis habitu, prostratas sentirent vires à lactationis actu, donec novo reficerentur sanguine, novamque lactis nanciscerentur materiam, id quod verò minimè fieri ipsæ non diffitentur. III. Qualitates ingestorum longè potentiores vegetioresque in lacte, quàm sanguine deprehendi constat. IV. Credibile non est, tàm exiles juxtim, juxtimque & paucas vasorum dictorum, nec dum ab utero, sed venâ crurali prodeuntium anastomoses sufficientes esse assugendæ tàm largæ lactis materiæ.

§. 13. Hæc propter non sanguinem, sed *chylum*, ejusque succulentam portionem *immediatam & proximam lactis* esse *materiam* tàm diu statuimus, usque donec & dubia enarrata ex animo nostro penitus ejiciantur, exterminenturque, & simul rationes institutum nostrum firmantes solidioribus convincantur argumentis. Ex chylo autem immediatè lac fieri probamus I. quia lac sanguine frigidius est, & copiosius infanti excrementum præbet, quam sanguis fœtui uterino. II. Pilos, surculos herbaceos, alia deglutita, per papillas mammarum exitum quæsivisse, experientia loquitur ipsa. III. Ipsum nutricum accedit testimonium, quæ fatentur, quòd lac à pastu illicò augeri in mammis sentiant, & proindè assumtis modò cibis, ex metu incocti lactis, matres infantibus altrices non nisi invitè porrigant. Consule mihi *Martianum* & *Petrum Castellum* apud Anatomicorum longè celeberrimum *Th. Bartholinum l. sup. all.*

§. 14. Autoritatibus pugnare si licet, non contemnendos quoque causa nostra inveniet Patronos. Præclarè *Hippocr. l. 1. M. Mul.* Senex noster venerandus: *Dulcissimus humor ex cibis & potibus ad mammas vertitur ac exsugitur, & necesse est etiam reliquum corpus evacuari, & minus sanguine plenum fieri.* Repetit idem alibi *l. d. nat. pueri* sed obscurius, *dum tumidum præ puero uterum, mulieris ventrem comprimere* scribit, *cujus compressione pinguissimum de cibis & potibus prosiliat*

in omentum ac carnem, expressum vero in mammas veniat. Ex quibus manifestum est, eundem Medicinæ Deum non remotam, sicut explicant multi, sed proximam lactis materiam indigitasse, quando alibi *l.4.d.M. lac nutricis fieri* dicit *à pituitosis cibis ac potibus & alimentis impuris. Martianum* & *Castellum* Hippocraticæ hujus doctrinæ tutanos acerrimos §. præcedente nominavimus: In quorum sententiam iverunt quoque famigeratissimus *Slegelius, Diss. hab. Jenæ Anno 1640.* &, quem sine honoris præfatione nunquàm appello, *Bartholinus Hist. An.d.Lac.Thor. c.18.*

§. 15. Uberiorem denique dictis fidem addet ipsa VIARUM, quæ chylum ad mammas vehunt, demonstratio. Neque enim acquiescimus in cœcis ductibus *Martiani Anat. l. de Carnib.* & *Veslingi, Syntagm. Anat. ult.* aut in porositatibus corporis raris à ventriculo sursum adscendentibus *Castelli l.2. Emet. c.59.* aut etiam in ductibus lacteis ex pancreate per carnes oculis non obviis, tendentibus *Slegelii.l. cit.* Perspicuas & oppidò manifestas vias, THORACICAS nempè illas LACTEAS *à Pecqueto*, Medico Parisiensi, circa alia potiùs curioso, casu noviter primò observatas, numerosissimo spectantium ordini *Bartholinus* ille, Prof. Regius Danus, felicissima manu conspiciendas & detrectandas exhibuit Haffniæ. Ut opus non sit meam hîc allegasse observationem, qui ipsa hæc vasa Pecquetiana tùm in publica cadaveris masculi sectione, administratore Excell. Dn. *Præside*, Fautore & Promotore meo magno, anno proximè elapso, tum privato studio in animalibus brutis dissectis, oculis conspexi.

§. 16. Chyli siquidem per pylorum & intestina ad venas lacteas derivati succulentam portionem, *glandulæ* quædam mesenterio annexæ, & à situ *lumbares* dictæ, recipiunt, atque per ramulos quosdam, in unum ductum propter undecimam dorsi vertebram coalescentes infundunt. Ille verò posticâ parte dorsi vertebris, & œsophago antica annexus, per medii dorsi longitudinem exsurgit, & in venam axillarem sinistram desinit. Deorsum

lauda-

laudatæ glandulæ aliquas etiam tenellas utero communicant propagines lacteas. Nihilo vero minus ex canali illo unico continuo plures in thoracem huic illuc ramuli disperguntur, quorum ope candidus ille succus ad mammas transit. *Bartholinus, l. al.* de his: *nihil promtius*, inquit, *quam per lacteas thoracicas novas rem controversam componere. Vicinæ illæ sunt mammariis & thoracicis vasis ramulosque passim diffundunt. In prægnante & lactante post pastum dissecta, facile erit experimentum.*

§. 17. Ita antiquitas veneranda in fabrica hominis non tàm inventa, quàm quærenda reliquit nobis, multa adhuc posteritati indaganda relicturis. Sic hodie seculum *canalis pancreatici Würsungium*, *venarum lactearum Asellium*, & *thoracicarum Pecquetum* atque *Bartholinum*, inventores, valdoperè deprædicat.

§. 18. Unicum huc, ut addamus, superest, de *consensu mammarum cum utero*, quem nullatenus probant vasa, qvibus tantam compassionem communicare invicem Anatomici olim docuerunt; cum venarum nec mammaria mammas attingat, nec epigastrica uterum. Probabilius agunt illi qui uteri salacitatem virginibus viro aptis, juvenculisque uxoribus æque proritare partium aliarum, ac mammarum contrectationes, sibi persuadent. Expone mihi, qua ratione limi, morsicantesque, &, si ita loqui licet, Venerei, s. voluptate quadam suffusi oculi penitrantissima Cupidinis tela incutiant fœmellis? unde quæso, ex solo adspectu amatorio & suavi tàm insigne invitamentum, tàm intimæ libidinis perceptio, videlicet adfectus animi est ille consensus, & nihil aliud. Ast verò quàm facile alteratio animi ad corpus & ejus partes, has inprimis, quas illa concernit, transire possit, experiuntur plus satis quotidiè Medici Practici.

§. 19. Efficientem lactis causam *principalem* attribuimus *glandulis* per interiora mammarum conspicuis; nihil morati illos, qui glandulis corporis actionem concedere fluctuant; cum illarum aliæ usum tantum, aliæ

verò & usum & actionem habeant. Quin potiùs virtutem glandulis hisce γαλακτοποιητικὴν, sicut testibus σπερματοποιητικὴν, peculiarem esse, vel exindè planum est, tùm, quod ovipara, & alia mammis destituta animalia lac gignunt nullum; tum, quod pressæ illæ succum fundunt lacti proprium. Calor autem loci, proprius idem & adscititius, tantum facit ad generationem lactis, quantum facere potest *causa adjuvans*.

§. 20. Cæterum largam quoque *lactis copiam homines progenerasse MASCULOS* exemplis evincere enituntur *Avicennas l.3. Fen.12. Tr.1.c.3. Aristoteles, l.10. Hist. An.c.12. Mercurialis, l.3.d. M.Mul.c.1. Bartholinus: l.2. An.Ref.c.1.* & ex ipsis *PUELLIS* recens natis fluxisse ferunt *Lev. Lemnius, l.sup.cit. Fr. Ranchinus, Tr.d. M.Virg. S.1. c.16.* alii. Nos contra communem opinionem in masculis mammis non verum lac deprehendi credimus cum *Bauhino, l.2. Th. An.c.3. Eichstadio, Coll. An.quæst 162.* & quem principe loco laudare debebamus, Galeno ævi nostri, *Sebizio Exerc. 55. probl. 11.* sed tantùm humorem aliquem illi analogum, & cujus solus color lactis nomen suffuratur. Nullas glandulas mammarias, in viriliu'm cadaverum anatome ordinario naturæ arbitrio factas, monstrat experientia; nullas perhibent Anatomicorum probatissimorum testimonia. Sequitur ergò nexu necessario, deficiente efficiente lactis causâ, effectum quoque nimirum lac verum, dari non posse. Et dicat, quæso, quis mihi lactis in viro, si adest, usum? an natura, sapientissima rerum omnium formatrix, quicquam unquàm incassum fabricaverit? Hoc nunquàm putàrim ego, ne dum affirmàrim. Egregiè faciunt huc verba CL. *Sperlingii, Tr.d.For.Fœt.c.1.q.4.* interpretis naturæ uti accuratissimi, ita fidelissimi, Præceptoris antehac mei summo devenerandi opere, qui: *In virorum*, inquit, *mammillis, si quid inventum, non tàm res, quàm similitudo fuit. Albus fuit humor, lacti similis, quo fieri potuit nutritio, sed imperfecta. Et sit, quicquid sit singularia hæc sunt. At scientiam parit universale, non singulare.*

§. 21. Non

§. 21. Non idem verò judicium nos ferre de *virginibus*, quarum mammæ ob lactis, novelli illius hospitis adventum, sororiari invicem protuberantiùs, papillæque evidentius baccare incipiunt, conceptissimis hîc testamur verbis. Sunt enim iis glandulæ, ad quas materia lactis si amittitur, quidni & lac generetur? Quod, ubi contingat quandoque, uti contigisse sanè *Ranchinus*, *l. all. Laurentius, l.9. Hist. An. c.8.q.2.* & *Sebizius, l.3. de. Fac. Al. c.7.* exemplis declarant, ut ne conclamatum illicò esse concludamus de pudicitia innuptæ, cauto usus est quàm maximè. Nimirum causa lactis istiusmodi menstrua p.n. retenta esse possunt, docente id *Hippocrate. Sect.5. aph.39.* Ubi enim provida natura a sanguinis visciditate, aut alia modo quocunque obstructis aut malè affectis viis, intentione sua semel frustratur in egerendis superfluis; tunc ne periculosius malum copiosiore sanguinis affluxu accersatur corpori, operosa esse non dediscit, sed chylum alias in sanguine convertendum secundaria intentione cogitur sanguificationis organis subtrahere, & qua data porta, h. e. ad mammas adducere, quæ, præsente materia & efficiente lactis causa, non possunt non verum etiam lac elaborare.

§. 22. Attingimus & ipsum MODUM *lac generandi*: quod dum fit, non animus est producere in arenam *putrefactionem* veterum, utpote falsitatis dudum convictam. Neque acu rem tangunt usque adeò, quos nuda *alteratione* s. *immutatione* lac confici, edisserere cogit professa semel hypothesis, sanguinem lactis esse materiam. Quo ipso ansam & materiam datam fuisse, verò est simile, *Plutarcho* dicere solito: *Naturam fucum fecisse animalibus, dum lac album dederit loco rubri sangvinis.* Nos, quibus albam chyli, non rubram sangvinis abundantiam in mammis confluere ex superiùs allatis firmum, nec propterea dealbatio ista sanguinis adserenda est, *coctione* pauca, quæ à nativo mammarum calore & temperie, auxilium poscente vicinum cordis æstum, oritur, infantibus lac præparari sentimus.

§. 23. Chy-

§. 23. Chyli autem color *albus* non à tunicis ventriculi albis suboritur, sed revera in ipsis delitescit eduliis, aliis intermistus coloribus, atque in exacta ciborum dissolutione manifestatur rursus: quod sole meridiano, cum sudum est coelum, clarius patescit ex digestionibus Chymicorum. Ita, *ex.gr.* cinamomo affusus spiritus vini, in humorem mox bene candidum abire cernitur. Quid si igitur albus iste lactis succus glandulas potius mammarias dealbet, & non hæ illum, quæ communis fermè Anatomicorum aliàs est sententia? Chylus profectò à sanguine, quàm epatis parenchymate, rubicundæ tincturæ suæ rudimenta, per combinationes arteriæ coeliacæ & ejus ramorum, nancisci videtur. Hinc eundem ipsum in venis statim lacteis manifestissimè cernimus rubedinem quandam sibi antè adsciscere, quàm ad jecur pervenerit. Probabilissimæ hujus sententiæ autor est honorandissimus Dn. *Præses*, cujus fusiorem declarationem suo se daturum tempore, jam tùm ipse promisit.

§. 24. De Tempore *generationis lactis*, ne ambiguo erres animo, cognosce hic, aut *universale* illud esse, aut *particulare*. *Illud* commune habet foemina cùm concipiendi & gestandi tempore, quod à secundo ad septenarium, sive, ut *Mercurialis l. sup. all.* numerat, à duodecimo ætatis anno ad quinquagesimum perdurat. *Hoc* contingit eidem (1.) quando *gestat utero*, ubi per ἕλξιν lac ad mammas venit, ita, ut natura, utero comprimente glandulas chylo plenas, succo in illis contento novas vias, novumque hospitium digito quasi indice monstret: (2.) quando enixum *lactat foetum*, ubi per ὦσιν magis id fit, cui hoc faciliùs morem gerit laudatus humor, quô magis cognitæ illi illæ sunt viæ: (3.) quando *menstrua excernenda* solito longiùs in corpore *morantur*, id quod supra §. 21. dedimus expositum.

§. 25. Finem capiti huic imponit lactis Finis, quem definitio nostra *alimentum primum infantis recens nati* esse dixit. Lac *alimentum* est; quia alimenti optimi conditionibus

bus gaudet; palato gratum est, facilè coquitur, citò nutrit. *Primum alimentum*; quia & sanguis alit, sed immediatè ille, hoc mediatè. *Infantis*; quia tenella illius ætas delicatulo tali cibo opus habet. *Recens nati*; quia natura non saltuatim, sed gradatim nobiscum agit. Embryonem alit illa sanguine materno, pro teneritudine tamen fœtus paulisper amplius in ipsius fœtus epate & vasis præparato; infantem verò lacte, quod coctionem aliquantò majorem requirit, ut ita puellus secuturo mox cibo solidiori sensim sensimque adsuescat.

§. 26. Non enim in illorum imus adsertionem, qui solam *Hippocr. l. d. Nat. Puer.* autoritatem prætexentes, lacte etiam fœtum in utero nutriri contendunt. Frustra quidem venulæ lacteæ quarum mentio facta est supra §. 16. è lumbaribus glandulis ad uterum serpere non videntur: verùm, quod usui propterea huic statim inserviant, concludere nondum audemus, cum insertionem illarum in fœtum, *αὐτοψία* nondum edocuerit, atque tres ita coctiones embryoni largiendæ forent, cui alii unam tantùm, quæ *tertia* in specie vocitatur, nos verò & *secundam* aliquo concedimus modo. In fœtu enim partui vicino *bilem cum urinâ*, secundæ coctionis excrementa generari, aut certè à sanguine affluente separari experientia testatur, quàm proinde ratiocinio incrustrare aliquo hîc noluimus. Neque etiam, juxta mentem illorum, ita Lacte statim nutriretur fœtus, sed tantùm chyli succo aliquo à glandibus dictis transmisso, cum Lac ex mammis regurgitare, naturaliter quidem, nullo modo posse, resistentes *valvulæ* vasi *Pecquetiano* intextæ probant. Ut incommoda & absurda taceam alia, quæ hinc ad oculum monstrari queunt.

§. 27. *Usus* igitur *Lactis Humani*, atq; is *primarius*, est nutritio infantis. *Secundarii* sunt plures in rem medicam redundantes. *Interiùs* nempè adsumtum, egregiè *confert in agripniâ*, & cumprimis in *phthisi*, quod prolixè deducit *Vascus Castellus Tr. 8. d. Thor. aff.* Virtute etiam præsentissimâ

Lac mulieris, masculum enixæ, epotum *furori colico* mederi vulgò creditur, & quæ sunt efficaciæ aliæ Lactis intra corpus exhibiti. *Exterius* verò usurpatum nobile est *anodynum, ulceribusque* salubre perquàm, nec minùs insigne *cosmeticum*, quàm Lac asininum, quo admiranda n sibi pulchritudinem comparasse, quingentis in usum quotidianum comitata asinis, apud *Plinium l. 11. Hist. Nat. c. 41.* legitur *Pompeja* Domitii Neronis.

CAPUT II. EXPONENS PATHOLOGICAM LACTIS HUMANI DISPOSITIONEM.

§. 1. SI quævis humani corporis particula suo infestatur hoste, uti certè infestari quotidiè plus nimis experimur, adeò etiam, ut juxta *Democriti* effatum *totus homo morbus* sit, & propterea singulorum morborum Medicos, quod moris *Ægyptiis* fuisse *Herodotus Lib. 11.* scribit, adorare ferè opus habeat; Lac maternum tyrannidi illius surripi solùm non poterit. Absque hoc foret, supersederemus omninò pathologicâ Lactis consideratione, quæ paucis hîc ut exponatur, tractationis nostræ methodus requirit.

§. 2. Morbosum autem in mammis fit Lac, & p. n. efficitur à symptomatibus, quæ ipsi accidunt variis. *Quantitas* illius modò *deficit*, modò *superabundat*. *Qualitatibus alienis* scatet, cum vel consistentia illius *fluidior* est, quàm decet, *crassiorve*; vel *odor, color & sapor* depravantur; vel *partes* etiam agglutinatione quadam quasi factâ, *coagulantur*. Nonnunquam & toto genere p. n. quid in Lacte reperitur.

§. 3. *Defectus* Lactis, *abolitus ille sit*, seu *imminutus immediatam causam* pathologiæ præcepta nuncupant abolitam vel imminutam mammarum vim γαλακτοποιητικὴν. *Antecedentium* loco stant virtus illarum & naturale caloris nativi robur, ob conformationis in utero vitium, & extra uterum sæpiùs ob morbum aliquem deperditum. Quo fit, ut vel pauca Lactis materia attrahatur, vel attracta parùm coquatur. Inter *externas* illa reticenda præ reliquis non

non est, cum gravidæ medicamentis refrigerantibus, adstringentibus, sæpè etiam narcoticis cum maximo sui damno invenustam mammarum magnitudinem abs se arcere laborant: in causa verò & ipsa infantis suctio debilior esse potest. Quin & sæpissimè Lac deficit, ut de *unitatis solutione* nihil inferam, deficiente Lactis materiâ mammis excoquendâ. Chylum enim ventriculus si paucum accipit, subducit eum mammis duplex cordis & hepatis focus pro magis necessario partium corporis famelicarum alimento præparando; si viscidum & crassum transmittit, liber illi per vias non erit transitus; si laudabilem conficit, poterit naturalem cursum impedire nimia canalium angustia. Quæ pleraque omnia experiri cogitur nutrix convenientem diætam observare insueta, adsueta è contrario vigiliis crebris, animique vitiis, & evacuationibus nimiis, quoquò versum ruentibus, debilitata.

§. 4. Unâ, quod dicitur, fideliâ duo nunc dealbati sunt parietes; h. e. expeditis causis Lactis defectum progignere sufficientibus, illæ simul, quæ *abundantiam* ejus pariunt, explicatæ videntur juxta Logicorum illam Maximam: Contrariorum contraria vis est & efficacia. Ubi enim cibi & potûs copiosè ingesti copiosum chylum, per amplas vias mammis muneris sui non ignaris porrigunt, otiosâ insuper nutrice, & somni studiosâ, non potest non superabundans Lactis succus continuum urgere egressum.

§. 5. Quemadmodum porrò *aquosum* & *calidum* nimis *Lac* sentiunt nutrices, mammis intemperie humidâ & frigidâ, (cujus causas prolixiùs enumeratas vide ap. *Galen. l. d. Caus. Morb. c. 4.*) laborantibus, vel etiam materia Lactis multo nimis sero diluta, quæ nonnunquam à debili ventriculi & intestinorum facultate concoctrice, nec rariùs à victu aquoso & seroso largiter ingurgitato oritur: ita rursum *crassius* idem, quàm par est, efficitur, ubi legitima mammarum temperies in calidam & siccam abiit, & proindè dissipata à calore serosa parte, reliqua massa indura-

duratur & aduritur quasi,sicut dexterrimè docet Nomen non obscurum, *B. Sennertus l. 4. Prax. P. 3. S. 2. c. 3.*

§. 6. Neque enim quicquam terremur ab illis, qui clamosi nos contra insurgunt: *Ohe, quàm grande divortium facit vestra Lactis crassities à veteri illâ Medicorum antiquiorum!* Imò, facit divortium; damus ambabus hoc manibus tibi, ô inconsiderate, cui autoritatem quam rationem æstimare, virum quàm verum sectari, inanis est gloria. Non obtrudes nobis crassitiem illam, quam Arabes cum *Avicenna l. 4. Fen. 6. Tr. 2. c. 2. congelationem*, Græci cum *Ægenetâ l. 3. c. 35.* τρέμβωσιν, Latini cum *Donato ab Altomari l. d. Med. C. H. mal. c. 58.* & *Mercato l. 4. d. M. Mul. c. 19. grumefactionem*, seu *concretionem* vocant. Nunquam enim & nusquam serosam Lactis aquositatem, seu in vasis, seu extra illa exsistat, in unam cum cæteris partibus concrescere massam, experientia loquitur. Nunquam etiam & nusquam Lac fibrosum esse, uti sanguinem, diximus cap. I. §. 12.

§. 7. Minus anxiè igitur nunc cum *Mercuriali l. all. c. 5.* disquirere habemus de causa grumefactionis, calor illa sit, an frigus? sed *coagulationis* rectiùs, quæ in ipso infantis ventriculo fit, originem investigamus. Quàmvis verò à *frigidate* aut ventriculi ipsius, aut ob errorem aliquem externum admissâ, coagulari quandoque Lac negare nolimus; adserimus tamen, coagulationem hanc maximam partem efficere nobile illud hactenus *fermentum* nimis actuosum. Sed, cave dicas cum *Helmontio Tr. de Imag. Ferm.* (cujus opinionem ad veritatis amussim vocatam invenies in §. 4. capitis seq.) proprium illud & innatum esse ventriculo humano. Cum lacticiniis primis inditur stomacho recens nati, &, cum illa resolutioni & fermentationi cedant facilè, à ventriculi calore excitari satis potest: cui in adultioribus suppetias venit fermentum à cibis prioribus ingestis relictum.

§. 8. Qualitates Lactis vitiatæ sunt etiam *colores, odores & sapores*, quos p. n. illud quandoque acquirit, *Immedi-*

ata

ata illorum causæ sunt chyli massa similibus qualitatibus particeps, & morbosa mammarum constitutio; quarum prior intemperiem & cacochymiam ventriculi, pessimum ob id vas, & nequam corporis organum *Plinio* vocati; posterior omnia ea, quæ mammarum intemperiem, ulcera, inflammationes & similia inducunt mala, tanquam *causas antecedentes* accusant. Quid mirum ergò, si Lac proveniat sordidum ab efficiente ulceroso; si mordax & salsum à materia acri & salsa?

§. 9. Majori admiratione dignum est, quod laudatus modò historiæ naturalis Conditor *l. 2. c. 106.* annotat, oves esse, quæ in quibusdam ponti campis pascentes, *Lac nigrum* ad mulctram effundant. Atque assertum hoc usque adeò absurdum illi non videbitur, quem industrii aquarum scrutatores erudiverunt, reperiri aquas, quarum aliæ injecta alieno colore tingant, aliæ verò potæ colorandi etiam proprietatem habeant. Id quod & *Plinius* cùm in allegato, tùm etiam in aliis capp. exsequitur sufficienter. Ita aqua ad Herapolim purpureo, aureo Sibaris, Melas nigro, albo Cæphisus, Xanthus propè Ilium rufflo, alio alia flumina colore tinxisse feruntur. Consule super hisce & miraculosioribus aliis aquarum effectibus *Sperlingium l. 4. Inst. Ph. c. 3. q. 2.* & *Casp. Barthol. l. 1. de Aq. c. 9.* Viros celebratissimos. Adjunge, si vis, magnum *Senecam l. 3. Q. N. c. 2.* Nos enim ista tantùm ἐν παρόδῳ; utpote de quibus hîc multis, nostrum non est, ut disseratur.

§. 10. Rarior Lactis adfectus est *res præter naturam in Lacte inventa*, qualis sunt lumbrici intestina, & calculi renes, imò plurimas corporis humani partes infestantes, de quibus ven. nominatissimus *Sennertus l. 3. Pr. P. 2. S. 1. c. 5.* qui *idem l. 4. Pr. P. 3. S. 1. c. 10.* ex *Ronssæo Ep. Miscell. 10.* & *Lev. Lemnio l. 4. de Occ. N. Mir. c. 10.* vermes atque calculos in mammis etiam repertos refert. De *pilis*, an cum Lacte excerni queant, ardua inter Medicos lis fervet. Negant hoc & pernegant cum *Vesalio l. 5. d. Fabr. C. H. c. 18. Mercuriali l. 5. Var. Lect. c. 3. Rondeletio l. 18. Aquatil. c. 23. Christ. à Vega* l. 3

l. 3. Art. Med. S. 6. c. 10. Zac. Lusitanus l. 2. Hist. Med. Pr. 30. & neoterici plures, *Avicennam l. 13. Fen. 3. Tr. 1. c. 2.* & *Galenum Comm. in Hipp. aph 76. S. 4.* sequentes, qui in Lacte & mammis quandoq; substantiam pilo similem deprehendi contendunt. Contrà veros in Lacte pilos conspexisse se asserunt *Alzaharavius Tr. 14. Pract. c. 2. Aristoteles l. 7. Hist. An. c. 11. Plinius l. 31. Hist. Nat. c. 10. Alex. Benedictus l. 3. Anat. c. 4. Cardanus l. 8. de Var. c. 44. Manardus l. Epist. 2. Th. à Veiga Comm. l. 6. de Loc. Af. Gal. c. 3. Fr. Pedemontanus Tr. d. ægr. Mamm. c. 2.* In horum sententiam & nobis ire, atque pilos reverà tales in Lacte ostendi posse, adserere sedet; idque eò audaciùs, quò minùs fallere novimus observationes *Roderici à Castro l. 4. d. M. Mul. c. 26.* & *Joh. Langii l. 2. Ep. Med. Ep. 40.* quorum ille *aciculam* devoratam, post octavum & decimum demùm annum, cruri juvenis cujusdam exemtam fuisse; hic verò *crinalem acum* Venetam mulierem, *acus* etiam *quinque* virginem Juliacensem eminxisse, priùs deglutitos, memorant. Sed & ipsissimos *pilos* cum urinâ excretos scribunt *Schenckius in Ob.* & *Greg. Horstius Sect. 5. Ep. Med.* Sicut & notari dignum est, quod retulit mihi Amplissimus DN. PRÆSES, Præcept. meus nunquam satis devenerandus, se in ovo cocto adhuc omninò integro *acum capitatam* reperisse, præsentibus, atque demirantibus id convivis honoratissimis. Omnium maximè autem stabilitam reddit sententiam nostram mulier Romana, è cujus lactantis papillâ (refert exemplum *Barthol. Hist. An. d. Lact. Th. 6. 18.*) *surculus cichoraceus* priori cœnâ comestus, extractus fuit. Scrupulus *Mercurialis l. 3. d. M. Mul. c. 5.* qui ad contradicendum quasi conductus, ob tot coctiones & immutationes chyli pilum ad mammas salvum appellare non posse arbitratur, nos nihil vexat; cum exacta statim coctione prima breviores eundem vias transire, lacteas nempe thoracicas, ex allatis jam clarum exsistat. Neque dubios nos reddit dubium Excell. *Sennerti l. all.* qui à nobis ideò recedit, quod credibilius sit, pilos ejusmodi potiùs cum alvi fecibus, quibus aliàs adhærescere ament, aut

cum

cum urina etiam exire, quàm per tot anfractuosas circumgyrationes mammas adire. Quamvis enim libenter Magno Viro largiamur, pilos tales excrementis impeditos, sæpiùs per anum rejici; aliquando tamen, rariùs licet, per papillas eosdem fuisse egestos, experientiâ jam probavimus, quam prætereà ratione fulcimus isthac, quod insignis lactearum suctio pilum cum chylo ex intestinis alliciat; qui, si ad glandulas lumbares fertur, per mammas; si rectâ ad epar, per urinam egressum moliri potest. Neque de cætero nobis, uti laudato *Sennerto*, ita anfractuosæ & ambiguæ ad mammas sunt viæ.

§. II. Jures quandoque ipsum *Lac ex aliis etiam, præter papillas*, corporis *locis effluere*. Sed negamus hoc constanter tàm diu usque dum convicti dare tibi cogamur, viros, quos per pubem Lac excrevisse ex *Aristotele* recensens, & propria observatione attestari audens *Vesalius l. sup. cit.* nunquam nobis persuaserit, Lac generare; donec vias etiam monstraveris convenientes, tàm in viris, quàm fœminis, quibus illud ad alias fores feratur. Nempe menstrua insigniter alba, pituita viscida & candida, aut semen fortè ipsum dubio procul illorum imponunt oculis, qui Lac ad genitalia, & alia minus ordinaria loca ruere existimant, in quorum censu offendere etiam licet *Laurentium l. 7. Hist. An. q. 11.* & *Highmorum l. sup. all.* Tantum abest, ut Lac verum & secundum naturæ leges sic fuerit progenitum, cùm multò plura ad Lactis naturam, quàm color albus, pertinere in aprico sit, ut potius ejusmodi per virilia materiæ excretio, mera & fœda extiterit gonorrhæa. Sed ultra, & ad

CAPUT III. AGGREDIENS DIÆTETICAM LACTIS HUMANI INQUISITIONEM.

§. I. RECuperatâ nunc, post morbosam naturali & propria virtute formaq; Lac maternum benignam infantulo, solidioribus cibis concoquendis nondum sufficienti, subministrat alimoniam, cujus efficaciam ex tem-

temperie illius legitimè se habente qui judicat, meo quidem suffragio non ineptè agit.

§. 2. De *temperamento* PARTIUM conveniunt autores, & *butyrosam calidam & humidam, caseosam frigidam & siccam, serosam frigidam & humidam statuunt*, quamvis absolutè frigidum, serum Lactis dicendum non sit ob admistam salsedinem, unde mediante sale calore etiam aliquo semper gaudet, quò indubiè respexerunt *Avicenna Cap. de Lacte.* & *Mesues l. 3. de Alim. Fac. c. 16.* serum Lactis calidum & siccum pronunciantes. Ast totius, h. e. LACTIS ipsius temperiem rogati DD. Medici controvertunt. Enimverò *frigidum & humidum* Lac statuunt, qui à temperie partium ad temperiem totius concludunt. Alii *calidum* esse volunt, si pars pinguis dominetur; si verò pars reliqua, *frigidum. Illi CL. Hoffmanno l. 5. Inst. Med. c. 19. §. 2.* non observant id, quod partes naturaliter unitæ non agant seorsim; *hi verò* nimis accurati audiunt. *Nobis temperamentum Lactis Humani* generaliter & respectu hominis ipsius consideratum, *humidum & temperatum* videtur. Cum brutis enim collatum modò calidius est, modò frigidius: quin & fœmina frigidioris naturæ, frigidiori ve victu enutrita, frigidius Lac generabit, quàm quæ calidior est, calidioribusque adsueta alimentis.

§. 3. Apparet inde larga alimenti hujus infantilis *benignitas. Calidum* est & *humidum*; quia tale calido & humido infantis corpori est convenientissimum. *Pingue & crassiusculum*: hoc enim sufficienter nutrit, corpus roborat & impinguat. *Dulce*: ne respuat illud delicatum sugentis palatum. *Seroso humore dilutum*: ut citò & facilè in venas diffundatur, alvusq; servetur lubrica. *Maternum olens temperamentum*: ut quod naturæ illius commune jam est, & quasi domesticum. *Præparatum in mammis, & semidigestum*: quò facilius in chylum transeat. Ita provida naturæ cura sua & materna opera imbecillitatem hominis adjuvare semper satagit. Nec proindè injuria piscibus, avibusq; inprimis, dicenda est, quod mammas cũ lacte denegaverit ipsis. Cum enim ubera turgentia volatui earum officerent, valdope-

rè,

rè, supplere maluit defectum, ut ita loquar, amore admirabili, qui cessare ante nescit, quàm alimenta proficua multo labore conquisita & in ingluvie semidigesta, adjumento rostri, pipionibus regerantur. Et, ne opus habeant madido vesicæ vasculo, feces excernunt liquidiores, crebris exercentur motionibus, & plumis integuntur, quod olim quondam jam docuit *Aphrodisæus l.4. Probl.111.*

§. 4. Quadrupedibus verò omnibus, (ut & piscium nonnullis, inter quos Aristot. *Lib.III.Hist.An.c.20.* numerat balenas, vitulos marinos & delphinos,) catulis suis ubera præbere & materno eos succo alere licet. *Bubulum lac* omnium pinguissimum & crassissimum, *ovillum* caseosum magis, *caprinum* mediæ consistentiæ, *camelinum* liquidissimum, multoq; sero dilutum, *equinum* & *asininum* camelino tenui consistentiâ proximum, censent Galenus *Lib.III. de Alim. Fac. c.15.* Dioscorides *Lib.II. c.62.* Oribasius *Lib.II. Collect. c.52.* & alii, referente doctissimo, & de Republ. Medica optimè merito Sebizio *de Fac. Alim. l.c.* Horum autem respectû omnium, *humanum* Lac temperatius & laudabilius omnibus hactenus visum est. Solus Helmontius *Tr. de Sextupl. Dig. alim. hum.* præfert lac *asininum* indicio sumto à longævitate asinæ, & tardiori, ob tardiorem coagulationem, corruptione.

§. 5. Sed hisce planè pleneque expedita nondum est quæstio: *Num Lac Humanum infanti cibus sit optimus?* Contra nitentem, & haccircò non tàm universæ, quæ ab ipso mundi conditu huc usque provixit, Jatricæ prosapiæ, quàm ipsi naturæ refractuarium se sistit idem ille Helmontius *Tr. d. Inf. Nutrit, ad vit. long.* qui, uti nec Paracelsi, ita nec Galeni mancipium, propria ingenii libertate, quamvis liberiùs quandoque ac decebat Medicum, utens fruens, postquam occupavit, *naturam cum Lacte alimentum quidem offerre nobis ad vitam, sed non ad vitam longam*; *Odisse se*, infert, *infantis nutritionem per Lac intentatam, quia id in stomacho, ob proprium loci fermentum, cui obedit, necessariò acescens, antequam in alimentum vertatur; ob successum dehinc novi, occalescat, coaguletur, putrescat, nidorescat, amaricet, & sic vomitio-*

nes, tormina, febres, diarrhœas, epilepsias, aliasque multas inopinas necis occasiones contineat: & hæc Lactis vitia vocat inevitabilia, & peccata Lactis materialia recenti fœtui expianda, cum quibus simul morbosam nutricis constitutionem, variaque animi vitia, & externas impressiones imbibat misellus. Commendat verò tanquam minùs periculosa, alimenta ex pane in cerevisia tantisper ebuliente, adjecto melle despumato sacchar ove, paranda recenter enixis. Alibi Tr. de sext. Dig. verò puerulorum longævitati sanitatiq; præ cæteris cibis proficuum laudat *lac asininum*.

§. 6. Nos ad Helmontiana hæc regerimus I. Si natura, quod ipsi damus ultrò, lacticiniis maternis alit tantum nos ut vivamus, non verò ut longævam vitam vivamus; multò minùs Medicus, qui minister illius est, alimentum præscribet longam vitam sustentare validum. Nutrimentum, quod assumimus, absumtam humidi radicalis portionem restituere debet: at, omne nutrimentum, quodcunque etiam fuerit, deterioris est conditionis, atque hoc vitæ balsamum, quo demum exsiccato, mors naturalis sequitur necessariò. Interim & hoc certum est, pravam parentum diætam & accidentia alia non pauca, in culpa esse, quod tàm infirma hodie, tamque brevis liberos sæpiculè maneat vita. II. Negamus falsam, quam de fermentatione præsupponit, hypothesin; *Fermentum* nim. *innatum esse ventriculo* hominis. Hos enim illud si jactat natales, *aut ex semine, aut materno ex sanguine*, quæ materialia proxima generationis nostræ principia sunt, necesse est, oriatur. Probet sufficienter, utrum velit, non proferat tantùm, Helmontius; & concedemus oppidò in hanc illius opinionem. III. Non distinguit Lac sanum à vitioso & vitiosis ventriculis ingesto, neque usum lactis ab abusu: Non laudabile & modis omnibus absolutè præparatum Lac, sed quantitate vel qualitate delinquens, aut à malè robusto ventriculo corruptionem trahens, tormina, febres, epilepsias, & hujusmodi alia mali nominis & ominis mala generabit; quæ omnia cordatus Medicus, & nutrix Lactis sui tenax declinare non nesciunt. IV. Alimentum, quod ex cerevisia, pane & melle Lacti materno substituit,

(1) coctu videtur difficilius, quàm Lac ex chylo bis cocto: (2) iis ad minimùm non conveniet, qui melli & cerevisiæ, cujus sanè tot sunt differentiæ, quot loca, in quibus coquitur, adversum habent temperamentum: (3) fidem nondum sat firmam ipsi fecit autori, cum ille, quem alere eodem jussit, Comitis filius, violenta morte perierit: (4) contrarium fermè nos docet, qui in nutricis defectu infantes eduliis istiusmodi vescentes lenta & infirma sumere incrementa advertimus. V. Si morbos, mores malos, & animi vitia à malè constituta nutrice haurit puer; quid prohibet, quod idem vegetum robur, mores compositos, mentemque bonam cum Lacte nutricis, quâ corpus, quâ animum inculpatæ, quodammodò imbibat? Imò VI. tandem tibi ipse, *Helmonti*, contrarius, malè puellis commendas Lac asinarum, qui corporis simul & animi nævos cum Lacte propagari posse jam concessisti. Propines Lac hoc infantibus, & asininam ex propriâ confessione conciliabis illis stupiditatem, segnitiem atque lasciviam. Neque id statim, quod asinos facit longævos, homines etiam facere, probasti nobis. Alia longè hominis est natura, alia asini; atque homo iis optimè omnium nutritur animalibus, quæ teste ipso *Galeno l. 19. Simpl. c. 10.* hominis naturæ accedunt quàm proximè.

§. 7. Et sic nemo, opinor, amplius dubitabit de salubritate Lactis Humani, cui, præter dicta, historiæ etiam enarrarunt, quod γαλακτοπόται & γαλακτοφάγοι vivaces deprehensi fuerint, quo nomine Philinum quendam *Athenæus*, Agricolam *Galenus l. 5. d. San. Tu. c. 7.* Sostratum Philosophum *Plutarchus l. 4. Symp.* Nomades *Plinius l. 8. H. N. c. 30.* Scythas *Sebizius l. sup. cit.* populos alios *Bruyerinus l. 14. c. 1.* celebres scribunt, quod nec ipse *Helmontius Tr. de Vict. rat.* negat.

§. 8. Ast *matris, an nutricis Lacte alendus infans? matris* meritò cum sanioribus dicimus, quàm στοργὴ & alimentum soboli jam familiare, fidissimam fœtûs sui altricem facit. Ut optimo jure fœminas illas, quæ, ut teneritudini parcant suæ, nutricibus mercenariis suos exponunt in-

 fantes.

fantes, *matres integras* non dicamus, exemplo *Scipionis Africani*, qui: *Ego*, inquit, *magis mihi judico esse matrem, quæ, etsi me non peperit, per biennium tamen nutrivit, quàm quæ me peperit, & postea dereliquit.* Quâ de re plura legere volenti egregia edisseret Phavorinus Gellii *Lib. XII. c. 1.* elucubratoris illius Noctium Attic. vigilantissimi.

§. 9. Removemus itaque *Lac assarum conductitium*, matre sanâ & laudabili, I. quia alienæ temperiei ægrè & cum periculo adsuescere videmus infantulos: II. quia lucrum magis quàm fœtum observant nutrices, adeò quidem, ut negligentia illarum proverbio etiam materiam dederit, quod est apud *Aristophanem in Milit.* καθάπερ αἱ τίτθαι γαῖ σιτίζεις κακῶς: III. quia ex illarum tribu plerumque veniunt, quarum cingulum popina solvit, quæque moribus asperæ, & animo effrenes atque improbæ sunt. Undè fit, ut talium Lac non exiguâ sit in culpa, quod talia etiam animi vitia à tenellis assugantur. Quale enim nutrimentum, talis sanguis, qualis sanguis, tale temperamentum & spiritus, qualis verò spiritus, talis anima. *Est profectò*, inquit celeberrimus *Sperlingius l. 1. Ex. Phys. c. 3. aliquid virium in Lacte nutricis, quod manens indomitum in infantulo, suam exserit potentiam.* Quod innuisse videtur *Hippocr. Lib. de Alim.* scribens: *Lac alienum probum, Lac proprium noxium; Lac alienum noxium, Lac proprium utile est. Justinus Lib. XLIV.* refert, puerum lacte caprino nutritum capræ instar lascivis subinde arbustorum cortices abrasisse. Alius ex cervini lactis usu communi, cervos per saxa per saltus pernicitate pedum assecutus est. Quin & insolitam ita in generosas familias stupiditatem, iram, lasciviam, & defectus mentis notabiles alios inferri, experientia testis loquitur.

§. 10. Admittimus verò nutrices & admitti suademus, ubi morbi alicujus hæreditarii vel adscititii grave periculum, aut insignis etiam animi corruptio maternum Lac infantibus subducere jubet, vel teneritudo etiam corporis, & Lactis indigentia. De primo verò à partu Lacte seu *colostro* (undè qui biduo triduovè eodem nutriuntur, juxta *Mercurialem loc. all.* aut quod vult *Plin. Lib. XI. Hist. Nat.*

c. 4. qui imprægnatæ nutricis Lac sugunt, *colostrati* vocantur infantes,) difficultas aliqua suboritur; *an conveniat* illud recenter editis, *an secus?* Romanis in deliciis illud fuisse ex *Martialis Lib. III. Epigr. 30.* hoc carmine liquet:

Surripuit pastor, quæ nondum stantibus hadis
De primo matrum Lacte colostra damus.

Contrà *Avicenna Lib. II. Can. Tr. 2. c. 442.* & plures cum eo facientes Medici, difficile id coctu, & alere ineptum judicant. Verum *Sennert. Lib. de Morb. Inf. p. 1. c. 1.* colostrum matris non nimis in partu laborantis sine noxa rectè porrigi posse scribit, cum nihil damni evenire infanti, imò prospexisse sic peculiariter eidem naturam, ut colluviem in utero contractam educat, *Spigelio* compertum sit.

§. 11. Relictis verò hisce, *nutricem* nunc splendidioris fortunæ infanti, principalive alendæ soboli aptam seligere juvat, quæ, quò rarior avis in terris est, hoc diligentior cura impendenda est, ut acquiri queat, cum infantis salus indè si non deperditur certè nec juvatur. Requirimus autem in ea, ut absoluta numeris omnibus sit nutrix, (1) *Corpus sanum* à sanis parentibus progenitum, nec propterea ullo hæreditario, contagioso, aliove periculoso morbo, vel externo corporis nævo inquinatum. (2) *Temperamentum* cum matre aut futuro, si laudabile illud etiam fuerit, simile; sin minus, colligetur à laudabiliori nutricis temperie. (3) *Colorem roseum*, seu album rubro perfusum; hic enim temperatam corporis constitutionem indicat. Quo ipso uti negligimus *subpallidas*, tanquam pauci & pituitosi Lactis participes; ita nec probamus *subnigras* aut fuscas, propter caloris exsuperantiam. Hinc Hispanos perperam liberis suis consulere opinatur *Roder. à Castro Lib. IV. d. M. M. c. 13*: quod *Aristotelis Lib. III. Hist. An. ult.* verbis seducti, concredant eos Lacti *Hybridarum*, quas *Mulatas* vocant, ex patre Hispano, Æthiopissâ verò matre oriundas; & sæpè etiam ipsis Æthiopissis lactandos præbeant. Qui Hippocratem *l. d. Nat. Mul.* commendasse Lac vaccæ nigræ sibi persuadent, illi adeant *Foesium in Oecon. Hipp.*

 dis

discantque, eum non Lac *vaccæ nigræ*, sed *in Melaneo agro* pascentis voluisse, uti erudite textum hunc ille idem emendat. (4) *Nulla aut pauca menstrua*, quorum fluxum, quamvis in carnosioribus & victu liberaliori utentibus nihil periculi portendere sæpè, *Roder. à Castro. l. cit. c. 10. Christ. à Vega Lib. II. Art. Med. S. 7. c. 1.* & ipsa etiam experientia doceat; aliquando tamen in aliquibus in culpa esse, ut, dum Lactis materia negligat mammas, utero indè provocetur libido, prudenter monet *Zac. Lusitanus loc. all. Hist. 31.* *Mammas mediocres plenas & papillas infantis ori facilè obedientes.* Foecunditatis symbolum præ se ferre quidem videtur mammeata mulier, qualem, si joco etiam hîc locus est, cum *Poëta* quis alloqui posset:

Taurino poteris pectus constringere tergo,
Nam pellis mammas non capit ista tuas;

Unde & Astartem, quam Venerem nonnulli interpretantur, πολύμαστον seu μεγαλόμαστον pinxerunt: Verùm diffusus nimis in *mammis* talibus est calor, Lac justo diutius retentum corrumpitur, *ipsæque* gangrænæ, aliisque morbis obnoxiæ sunt magis, quàm mediocres. (6) *Lac optimum*, hujus autem bonitatem non tàm metimur ex colore albo, dulci sapore, odore alimentario, & consistentiâ mediocri, quæ ungui instillata nec diffluat citò, nec planè subsideat; quàm ex vita, sanitate & victu lactantis. (7) *Abstinentiam à congressu & conceptu*: interturbatur enim iis opus generationis Lactis, Lac ipsum pravas induit vires, corrumpitur, &, ut *Helmontius Tr. de Inf. Nutr. ad vit. long.* loquitur, *cadaverescit.* Imò, si concepit, tunc natura vel utero, vel mammis alimentum denegare, aut certè insufficiens, pravumque mittere cogitur. (8) *Ætatem floridam & puerperium binum.* Illam designat *Galenus Lib. I. de San. Tu. c. 9.* à vigesimo anno ad quintum & trigesimum, estque ob vigorem corporis ad naturales actiones omnium calculo maximè idonea. Hoc verò requiritur, quia ex partu primo ipsa mater nutricis saltim addiscit officium, cui adsuescit melius secundùm puerpera, nec tæ-

diosa

diosa tunc est earum more, quæ plures jam partionis dies numerarunt. Nec ante septimum à partu non abortiente, sed sano, eoque masculo, si haberi possit, mensem spartam alumnæ nanciscatur & ornet. (9) *Fidelitatem*, *continentiam, mores urbanos, & animum domitorem affectuum*; quibus neglectis, quanta vitæ infelicitas cum succrescente infante crescat, circumspectæ matres experiuntur hodie plus nimis. Sed nec minor est ars laudabilem nutricem inventam, laudabilem etiam per omne lactationis tempus servare diætâ convenienti, quam qui appetit, cum tractatio illius hujus loci non sit, consulat *Sennertum loc. all. Zac. Lusit. in Praxi Histor. passim.* aliosque regiminis infantilis Conditores ac Præsules.

§. 12. Quin hoc potius monemus adhuc malè misericordes assas, ut ne tricies de die vel leviùs ploranti infantulo mammas porrigant, sed ter tantum, aut quater; idque repetere priùs caveant, quàm proximè exhibitum Lac concoctum penitus fuerit in infantis ventriculo. Lacticiniorum loco, præscriptum *Helmontii* alimentum ex panis medullâ coctâ in cerevisia cum pauco melle, juxta maternum Lac, ut & sacchari subindè pauxillum oblatum potius proderit: quo ipso à coagulatione Lactis in ventriculo vitiosâ, cæteris paribus, minùs infestabitur tenella ætas, nec cruditatibus, obstructionibus, vermibus & calculis ita divexabuntur, qualia mala pulticulæ farinaceæ sæpiculè progignere solent.

§. 13. *Lactationis* verò *tempus* diversum observatur apud gentes diversas, Judaicæ regioni moris fuisse lactationem ad tertium annum producere ex *Galeno* refert *Valesius Phil. Sanct. c. 83.* quâ, qui diutiùs vescebatur, *mamorreptus* vulgari convitio audiit, annotante *Sanctio Comm. in c. 7. l. 2. Macc. v. 27.* Belgicas verò mulieres, *Roder. à Castro in l. c. 29.* ad unum tantum annum, aut novem etiam menses lactare scribit parvulos. Aliæ nationes ad octodecim menses aut ipsum etiam biennium mammis adhærere illos concedunt. Tutissimum fuerit

abla-

ablactare tenellos, cum dentibus instructi primoribus, solidiores cibos appetere avidè, & sufficienter quoque concoquere incœptant; quas vires aliis citiùs natura aliis tardiùs elargitur, ut faciliùs nobis sit, levidensem hanc de Lacte humano Disp. nunc finitam, quàm ablactationis tempus certò definitum dare.

§. 14. *Tantæ molis erat prolem nutrire tenellam!* Sanè, quem mirum Lactis opificium, mirissimæ concreditum officinæ, officiisque dicatum mirissimis, non trahit in sui admirationem, & opificis sapientissimi encomia, illum

——— genuit duris in cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanæque admôrunt ubera tygres.

Quod reliquum est, non aspernaberis, *Lector benigne*, conatum hunc meum, quo, in intricatam hactenus de Lacte Humano doctrinam aliquantò intimius, quantùm tamen judicium se penitrare prætextatum potuit, inquirere volui. Nescio enim quâ libidine captus semitam potius planam calcare, quàm labyrinthos (salvâ nihilominus semper honorandæ Antiquitatis auctoritate, cujus ego immensum laborem nunquam non cùm veneratione demiror,) adire deperditè amem. Neotericorum, & cum istis ita meam exposui tibi rationem, animumque, quem sic induco, meum. Tu verò, si quid rectius mihi, multa adhuc addiscere flagrantissimo, instillaveris, beneficii immensum deprædicandi debitorem submissum, eruditionisque tuæ cultorem ingenuum me semper habebis, qui nunc Te dimittens amplius nihil addo, quàm

GRATIAS DEO PERENNI-DEVOTAS.

